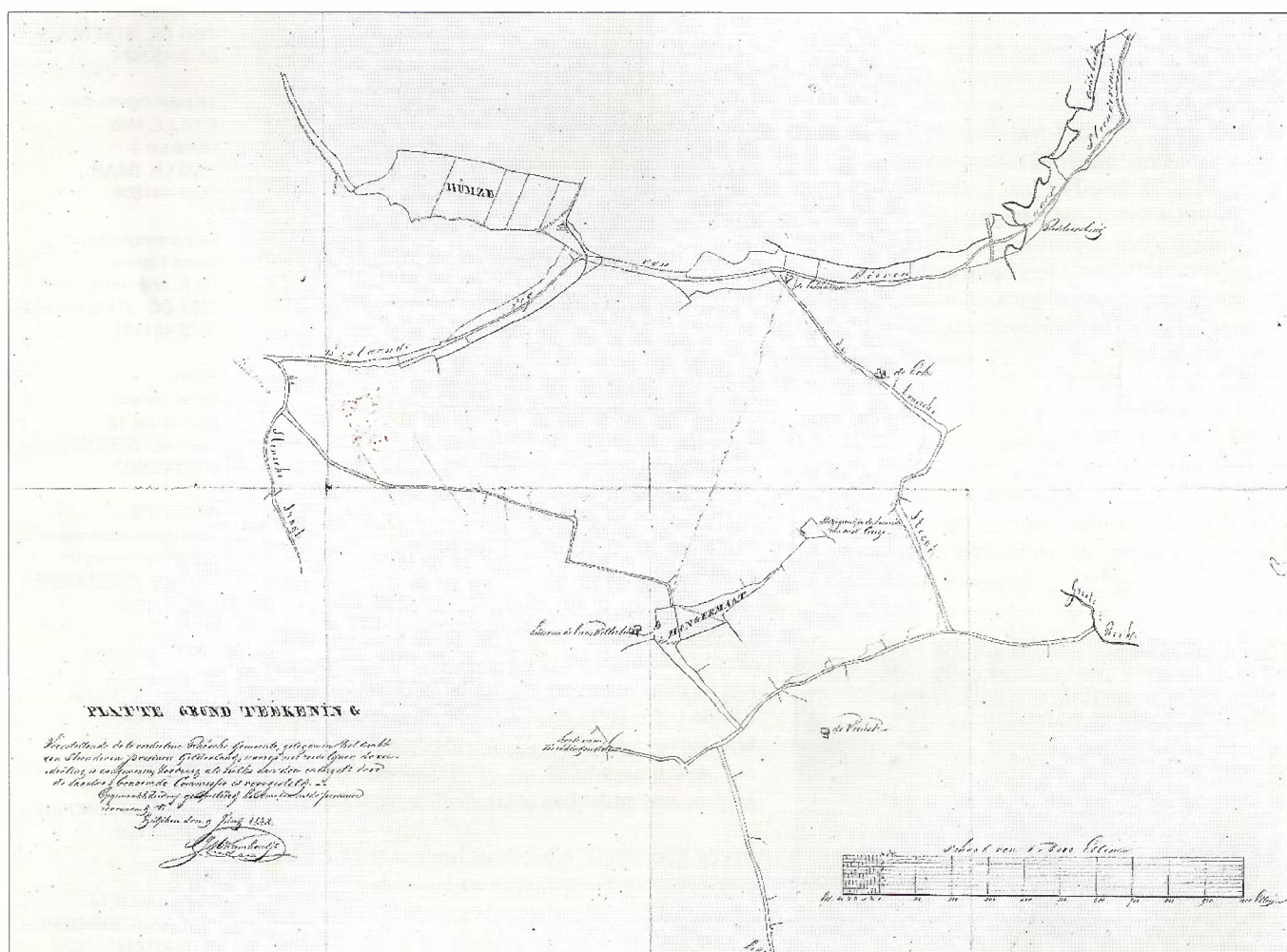

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Platte grond *tekening* Marke van Rha 1832.

HVS

- De Mark van Rha
- Bliksemsteen
- Merklappen
- "Huis ten Weerde"
- Krantenberichten
- Snoei van verwaarloosde hoogstam
- Terugblik jubileumboek

97/1

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400 ex.
oktober 1997

VOORWOORD . . .

Beste leden der Historische Vereniging Steenderen,

we hebben een drukke tijd achter de rug en mochten even op onze 'lauweren rusten' in deze toch nog boven gemiddelde zomer. Wat een augustusmaand, de warmste sedert 1706!

Het boek "Over de drempel van 1996" ligt bij vele leden en belangstellenden in de boek(en)kast en U zult het vast wel met gezin, vrienden en kennissen ter tafel hebben gehad. Tenslotte is het een boek dat U -breed uitgespreid- veel van Steenderens historie en vooral de nieuwe, jonge historie laat zien.

Wat een prachtige avond was de presentatie van het jubileumboek en vooral mijn complimenten aan Piet Bijl en Hans Keuper. Piet trad in de voetsporen van eens Willem 'O' Duijs, de man met de goudvissenkom aan de ronde gesprekstafel en dat allemaal in de tijd van de grote TV's met 47cm beeld en een hele grote kast eromheen. Een avond om door een ringetje te halen en alle betrokkenen nogmaals hartelijke dank voor hun inzet!

Bijgaande fotocollage door Achtste Steen fotograaf Wilger Geurts geeft U een indruk van de avond, waar onze burgemeester Steven Buddingh' nog een markante bijrol vervulde. In Steenderen is ruimte voor vele geestelijke stromingen en dat siert ons dorpsleven. Zoals Joop Sangers altijd zegt... "hier zwaait men naar elkaar in de auto of op de fiets, in welke plaats nog meer?"

Overhandiging eerste boeken.

Na de presentatie van de eerste tien door de computer uitgedraaide en van A4 naar A3 vergrote proefexemplaren was het de beurt aan een groot team van vrijwilligers onder ons om alle boeken in elkaar te zetten. Met groot enthousiasme hebben diverse teams de jubileumboeken gedurende bijna een week in de zaal De Seven Steenen mogen inbinden en bij deze ook hartelijke dank aan de familie Groothedde voor hun grote betrokkenheid. Enige pallets papier, mappen en luxe cassettes gingen door vlijtige handen om tenslotte door de expeditieafdeling te worden verwerkt. De boeken werden persoonlijk bij de bestellers afgeleverd. Ons jubileumboek is ook naar diverse Rijks- en

Gerritje Winkel-Wolters, één eeuw oud en van de partij.

Wetenschappelijke instituten gegaan, waaronder de RijksDienst voor de MonumentenZorg, Het Staring Instituut en als klap op de vuurpijl... de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Aldaar aanvragen vanuit twee afdelingen, geheel langs elkaar heen. Een betere "veer" is als historische vereniging niet krijgen, als hét instituut van het geschrevene in de Nederlanden ons boek wil hebben!

De oplage werd een ruime 600 stuks. Achteraf gereviseerd hadden wij wel 1000 exemplaren kunnen drukken, doch als bestuur met een bescheiden jaarbudget van de leden ga je voor een dikke ton 'op de lat' en krab je nog eens achter de oren. Als je dan ziet, dat er ook wel eens boeken op een schap bij De Slegte komen, weet je dat bescheidenheid de mens siert.

Via de Koninklijke Bibliotheek heeft onze Zwerfsteen een ISSN nummer gekregen en buitenstaanders kunnen nu ook onze Zwerfsteen bestellen. Wij overwegen in contact te treden met verkooppunten in de gemeente en denken dan aan het VVV-steunpunt in Bronkhorst, de restaurants in de gemeente, PTT-balie in de Supermarkt...

Een voorwoord moet je kort houden en tot slot wil ik nog twee plaatsgenoten in het zonlicht plaatsen. Monique Willems, die nu herstellende is van versleten vingertoppen en Jan Bijvank, die vaak tot in de kleine uurtjes aan het boek heeft gewerkt. Allen, die achter de schermen hebben bijgedragen hét jubileumboek van Steenderen te realiseren... hartelijk dank en nu weer met de beide benen op de grond. De eerste Zwerfsteen van een nieuw jaar en wij wensen U veel leesplezier.

Paul Kok, voorzitter

'De Zwerfsteen' is de kwartaal-
ve van de historische vereniging
der gemeente Steenderen.
Opgericht d.d. 1 juni 1992.

BESTUUR:

voorzitter:
Paul Kok
Wehmestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
0575-451444

sekretaris:

Yvonne Koning
Paardestraat 7
7221 NE STEENDEREN
0575-452624

1e penningmeester:

Fred v.d. Mije
Hofstraat 4
7223 LR BAAK
0575-441806

2e penningmeester:

Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6
7221 CC STEENDEREN
0575-451437

leden:

Geert Jansen
Anjerstraat 12
7221 AS STEENDEREN
0575-452027

REDAKTIE:

Verdi van Leuvensteijn-Breukink
Bronkhorsterweg 21
7221 AB STEENDEREN
0575-451868

Albert Aalderink
Hoogstraat 42
7227 ND TOLDIJK
0575-452226

Wim Jansen
Landlustweg 9
7221 BS STEENDEREN
0575-451658

Paul Kok
Wehmestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
0575-451444

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de Historische Vereniging
Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschap-
opgave gelijktijdig de contributie
over te maken. Uw betalingswijze
is tevens de garantie dat U in het
ledenbestand bent opgenomen.

Contributie 1997:

f 25,— voor individuele leden
f 35,— voor echtparen of
samenwonenden.

KORTE BERICHTEN

3e HISTORISCHE FIETSTOCHT

In mei werd onder werkelijk ideale omstandigheden onze derde historische fietstocht verreden. Een ruime 40 deelnemers stapte op de fiets om Steenderen en omgeving met een 'historische blik' waar te nemen. We zagen, dat 'IJzendoorn' na een ingrijpende restauratie weer in bloei komt. Een aparte kijk op de IJssel door een schilderijlijst. Bronkhorst van asfalt naar vijfduimer straatklinker gegroeid... en nu nog de volgende stap van klinker naar een zandpad met keitjes?

Het historisch besef groeit, zelfs de kabeltelevisie heeft in Bronkhorst zijn intrede gedaan en al die schoetsels kunnen van de daken geschroefd worden of zijn reeds verdwenen.

Onze fietsers mochten een kijkje nemen in het atelier van kunstschilder Frans Brinkhorst en hij was met kniebeschermers op de vloer aan het werk. Karin Kaijen vulde de wand van het atelier met geuren en kleuren.

We mochten een blik werpen in de oude molen van Rha en aan mevrouw Hofman de hartelijke dank onze gids te mogen zijn...

De restauratie van de molen van Rhaberg wordt een dubbeltje op zijn kant. Toe gemeenteraad en overheden... schuif nog eens iets extra's! Rha heeft -nog- maar één Rijksmonument.

Onze fietsers trokken over de nieuwe fietspaden bovenop de IJsseldijk en puffend was het tijd voor een bakje koffie bij "Het Zwarte Schaar" op het terras.

We trokken verder, naar "Meerbrink", een prachtig stukje Steenderen en laat die noordelijke aftak van de Betuwelijn hier aub niet komen! Verder via "Muizen-gat" tot de beginnende zandgronden van onze buurgemeente Hengelo om via Baak weer terug te keren naar Steenderen.

Wie van de fietsers wil volgend jaar een nieuwe tocht organiseren? Mogen wij de familie Pasman en Boschloo uitnodigen? Het zijn zulke enthousiaste genietters van natuur en cultuur. Volgend jaar weer eens een bezoekje aan een oude hoeve in eigen gemeente...

MONUMENTENZORG

In juli 1997 heeft een bouwkundige in opdracht van de gemeente Steenderen alle 50 Rijksmonumenten onder de loupe genomen.

De Minister heeft de RijksDienst voor de Monumentenzorg 275 miljoen extra toegezegd om achterstallig onderhoud van monumenten gesubsidieerd te herstellen en daar kan de gemeente Steenderen ook een bescheiden graantje van meepikken...

Welnu... denk dan maar eens aan de molen van Rhaberg.

KUNST IN BRONKHORST

Deze zomer was de bult van het vm. slot Bronkhorst het 'expositieveld' van een groep beginnende kunstenaars uit het Brabantse land. "Burchtbeelden"... en velen hebben het genoeg gehad het werk van een nieuwe generatie kunstenaars te mogen aanschouwen. Een bord vanaf de dijk nabij het "Hooge Huijs" zette menige kijker op het verkeerde been. De telefoon bij het gemeentehuis stond roodgloeiend. Zelfs regionale kranten besteedden aandacht aan deze nieuwbouw kunstzinnige uiting. Voor de kunstenaar een schot in de roos!

RAAKT RHA MONUMENT KWIJLT?

Spraken wij vroeger over de twee schuren van Metz in Rha, zo schuin tegenover de molen. Er is nog maar één schuur, een bouwval over... Een achtergevel met nog de wonden van granaatinslagen van de nadagen van de 2e Wereldoorlog. Wij gaan slecht om met onze nieuwe historie!

Er zijn er onder ons, die zeggen: "slopen en weg ermee". Weer anderen denken: "maak er één of twee woningen van met behoud van deze historie." Uiteraard als de eigenaren het ook willen.

Zo'n buurtschapje krijgt toch wat meer levensvatbaarheid en de Monumentencommissie van de gemeente Steenderen zou gerust eens aan de weg mogen timmeren. Zo gingen reeds vele monumentale panden in de gemeente de afgelopen jaren teloor en gaan er nog vele volgen? Missen onze nazaten in de volgende eeuw de monumenten van de 19e en 20e eeuw? Dan is het wel onze schuld en niet de hunne...

BESCHERMD HISTORISCH STRAATWERK

We spraken er reeds over. Enthousiasme in Bronkhorst, want het asfalt is weg en de oude vijfduimers zijn terug. Complimenten aan de stratenmakers. Doch... hoeveel historisch straatwerk glipt ons nog door de vingers? De Vrendenbargsedijk in Baak, net ten zuiden van het Baakse bos is nog een landschappelijk straatje van gebakken vijfduimers. De straat loopt wat rond met slijtgeulen van het landbouwverkeer, mooi!

Gemeentebestuurders... wilt U deze straat een beschermde status geven? We hebben nog maar een paar klinkerweggetjes over in onze gemeente, bewaar ze aub!

RESTAURATIEPLANNEN

't is natuurlijk altijd een kwestie van de knip, maar er zijn plannen om op korte termijn een en ander te restaureren. Zo staat de hoeve van wijlen Arend Jan Hebbink aan de Paardestraat te wachten op restauratie en ook enige stallen naast het "Hooge Huijs" te Bronkhorst -thans zonder functie- staan te popelen om een eventuele woonfunctie te krijgen. De gemeente heeft een procedure gestart om deze drie stallen van

einde 19e eeuw op de Rijksmonumentenlijst te krijgen. Een goede zaak, doch er is nóg meer a.s. Rijksmonumentale bebouwing onder de Steenderense zon, welk bescherming behoeft. Het is een discussie waard of nu juist deze Bronkhorster panden aan de Rijkslijst moeten worden toegevoegd, terwijl met éigen middelen gerestaureerde panden van een hoger nivo deze status-nog- niet krijgen? Kijk eens in ons jubileumboek en met welke maat moeten wij meten...

KERK- EN STEENUILENBESCHERMING

Het blad "Vogelnieuws" van mei 1997 toont ons, dat 1996 een topjaar voor de bescherming van de Kerkuil was. Bijna 1400 geregistreerde broedparen in ons land met de grootste populatie in Oost Friesland, West Drente en de Achterhoek. Ook Steenderen heeft in 1996 rond de tien jongen -mogelijk meer- aan de stand toegevoegd. Het nest in de stallen naast het "Hooge Huijs" bracht een legsel van vijf jongen groot en het ouderpaar op de "Vissershoffstede" vier jongen. Een niet geregistreerd nest nabij de Molenkolk deed er ook nog een schepje bovenop.

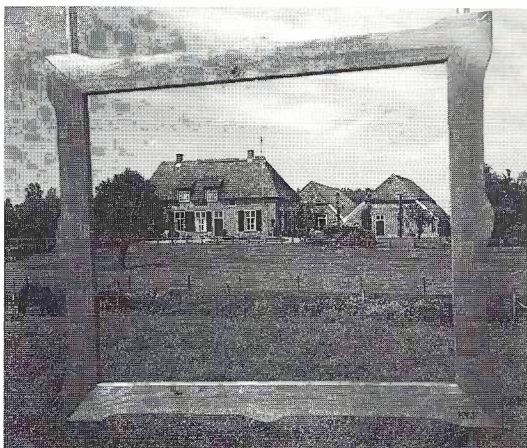
Er komt binnenkort een nestkast in de Kuilenburgerstraat met grote kans van slagen.

Onderzoek heeft aangetoond, dat de kerkuil graag bievelden binnen zijn territorium heeft, want de veldmuis knaagt graag aan bieten, dus prooi! Vermeldenswaardig... op Schiphol verdwijnt de kievit door een zgn. 'vogelovriendelijk terreinbeheer' maar de kerkuil heeft zich nu ook op Schiphol gevestigd. Is het aantal nachtvluchten toch toegenomen...

Boeren, burgers en buitenlui in m.n. Baak, Toldijk, Olburgen en Rha... Wied Hendrix, de kerkuilencoördinator voor Steenderen zoekt nog enige (open) stallen voor een nestkast. Wat is het een genoeg te mogen genieten van de vlucht van een kerkuil enige meters boven de grond tegen zonsondergang.

De kerkuilenwerkgroep zoekt in onze gemeente Steenderen nog een enthousiast medewerker, die het plaatselijke project wil begeleiden en het 'beheer' van een aantal broedkasten op zich wil nemen. Wie!

Neem even contact op met Wied Hendrix in Hengelo (Gld) 0575-463908.

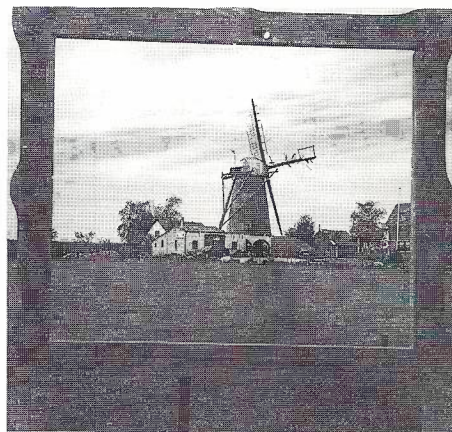

"HISTORISCHE GESCHENKEN"

Onze Zwerfsteen wordt aan de leden geleverd met vier geboorde gaten voor een opbergmogelijkheid in een zgn. DIN 4-ringsbandsysteem. Er zijn vragen geweest of de leden bijvoorbeeld een band met Zwerfsteenopdruk, eventueel in een cassette zouden kunnen aanschaffen. Een kadotje voor een verjaardag of de decembermaand. Er wordt aan gewerkt...

Zo ook wil het bestuur een bescheiden cassette produceren met tekeningen van sfeervolle taferelen in 'het Steenderense', de bekende monumenten met een beschrijving. Het is typisch wat voor Bronkhorst, de toerist kan iets meer meenemen van onze historie, dan alleen zijn indrukken op het netvlies.

Ook daar wordt aan gewerkt... Is het wat voor de middestand van Bronkhorst?

Fietstocht met kunstzinnige meerwaarde

"BRONKHORSTER KRUIDENBITTER"

Het is ook een leuk 'meenemertje', maar a.s. najaar kunt U bij de herberg "De Gouden Leeuw" een aardigheidje kopen om Uw familie of vrienden te verrassen. Een oud recept wordt nieuw leven ingeblazen en een 'nieuwe' traditie zal toch eens geboren moeten worden, nietwaar?

Straks een kopje koffie met een plakje Bronkhorster koek en na de koffie een kruidenbittertje uit de kleine stad erbij?

Geachte leden,

Gaarne wil ik in deze Zwerfsteen waarop u een tijd heeft moeten wachten een beroep op u doen betreffende de jaarlijkse contributiebetaling.

Wij als bestuur hebben al van alles overwogen om het u zo gemakkelijk mogelijk te maken, maar hoe je het ook wendt of keert, het kost allemaal veel geld, onzes inziens onnodig.

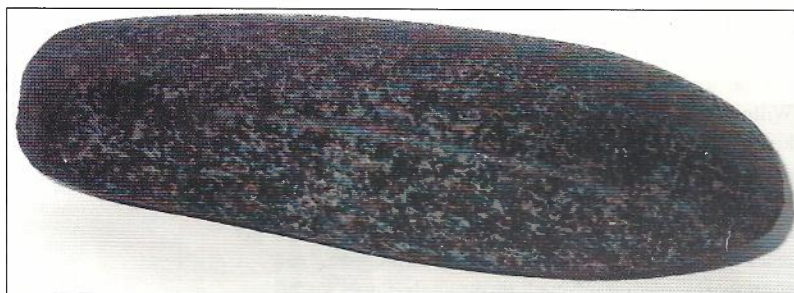
Als penningmeester van de historische vereniging zou ik u vriendelijk willen verzoeken om de contributie automatisch te laten overmaken op onze rekening nr.: 68.52.89.710 t.n.v. Historische Vereniging Steenderen. Het eenvoudigste is dat u zelf de bank opdracht geeft om ieder jaar b.v. op of voor eind mei de contributie over te maken.

Voor uw medewerking zeg ik u bij voorbaat vriendelijk dank. Mochten er nog vragen zijn bel mij dan, zodat wij e.e.a. op een prettige manier kunnen oplossen, tel.: 0575-451437.

Met vriendelijke groet,
2e penningmeester,
G. Tijkken

EEN ZEER OUDE VERRASSING . . .

Begin jaren zeventig vond ik op de muurplaat van een oude stal van mijn boerderij in het Brummense Broek een hardstenen voorwerp, dat bij nader inzien een steenen bijl van een zwart-wit kristallijn gesteente bleek te zijn.

Bij navraag aan een vroegere bewoner van dit pand werd me verteld dat dit een "bliksemsteen" was. Hij vertelde me dat met dit soort voorwerpen in huis of stal bewaarde om zo'n pand te beschermen tegen bliksem-inslag.

Op de vraag waar deze steen vandaan kwam, zei hij dat zijn vader deze had meegebracht van zijn winterwerk op de steenfabriek van Olburgen.

Hij vertelde dat kleine boeren 's winters, als het boerderijwerk minder was, werk zochten op de 'kastelen', zoals "Engelenburg" en "Voorstonden", of in de steenfabrieken.

In de te verwerken klei zaten dan weleens interessante voorwerpen, zoals in dit geval deze bijl.

Op een expositie in Brummen is deze bijl als volgt beschreven:

OLBURGEN, 3400 - 2400 v. Chr.

Een steenen bijl uit het neolithicum (een zgn. 'Fels-Rechteckbeil' variant A), gevonden aan de overkant - oostzijde - van de IJssel bij Olburgen. Dit soort bijlen is zonder nadere gegevens moeilijk te dateren. Ze zijn gedurende een lange periode in gebruik geweest en

vnl. gevonden in samenhang met de Trechterbeker- en nog meer de Enkelgrafcultuur (vroeger de Standvoetbeker-cultuur genoemd).

De datering is ruwweg 3400-2400 v. Chr.

Dus bewoners van oude panden, kijk eens op de muurplaten in Uw huis of in de stallen of schuren of andere plaatsen en wie weet.

Wim de Weerd, Brummen

GEZOCHT . . .

De HVS zoekt een kandidaat, welke de 'redakteur' voor ons blad "De Zwerfsteen" wil trekken. In de afgelopen jaren is dit door de voorzitter gedaan, doch drukke tijden in m.n. het zomerseizoen nopen hem en het bestuur een beslissing te nemen vanwege de continuïteit op zoek te gaan naar een kandidaat, die verdeeld over het gehele jaar wat ruimer in zijn tijd zit.

Diverse scribenten leveren hun historisch werk voor de Zwerfsteen aan op een computerschijfje in o.a. programma WP 5.1

Hij of zij kan veel profijt hebben van een personal computer, doch schroom niet te reageren als U dit -nog- niet kunt. Zelfs redactielid mevrouw Verdi van Leuvensteijn leerde als 65plusser werken met de harde schijf, je bent er dus nooit te oud voor.

Wij zoeken een initiatiefrijk persoon, die ons wil bijstaan. Ook te denken aan een vutter of gepensioneerde, die de 'redaktievingers' vlot en creatief over de computertoetsen wil laten gaan en het contactadres wordt tussen leden, schrijvers aan de ene kant en aan de andere kant de drukkerij, opdat ons blad periodiek kan verschijnen. Gaat onze Zwerfsteen nog eens een kwartaalorgaan worden?

Graag reacties aan de secretaris en wilt U een geschikt kandidaat aan ons doorgeven, die wij eventueel moeten benaderen... laat het ons dan aub weten!

DE MARK VAN RHA

Anton Metz

1. Inleiding en het ontstaan van de Marken

In vroeger tijden, had een boer, naast in cultuur gebracht land, ook woeste grond nodig. Bijvoorbeeld: **Bos** voor hout, nodig als bouw materiaal en om te stoken, verder **heide** om af te plagen voor strooisel, en

daarna voor bemesting en **ruig grasland** om het vee te kunnen uitdrijven. Toen er in de twaalfde eeuw meer mensen kwamen en ook meer vee, werd de druk op de woeste grond geleidelijk aan groter: gevolg te dichte begazing en men kapte het hout voor elkanders neus weg. Als reactie gingen de dorpen en buurtschappen "hun" woeste gronden afbakenen, markeren en later zelfs geheel afrasteren. Buitenstaanders werden niet meer toegelaten. Uit dat begrenzen of markeren is het woord "Mark" ontstaan.

Behalve het weren van niet-gerechtigden, bleek het op den duur ook nodig onderling regels te stellen, de rechten te beperken en zo eerlijk mogelijk te verdelen. De Mark heeft dus de uit gewoonte ontstane vage rechten op de woeste gronden nader omschreven en veilig gesteld tegen nieuwe gebruikers, met als doel het beheer van die gemeenschappelijke gronden. Ze zijn uitgegroeid tot organisaties met een vaste juridische structuur, die in veel dorpen eeuwenlang een grote rol hebben gespeeld.

Slicher van Bath geeft in "De agrarische geschiedenis van West-Europa" (pag.177) aan, dat de marken in Oost-Nederland in de tweede helft van de dertiende eeuw zijn ontstaan. En als de Mark van Rha daarmee enigszins in de pas loopt, exacte gegevens zijn daar niet over, heeft ze meer dan 500 jaar bestaan.

Met het woord "Mark", of "Marke", werd de organisatie bedoeld, de gronden werden ook wel "Mark" genoemd, meestal echter "Marke-gronden", "Gemeene Weyden" of "Gemeente". Zo is er een koop-akte van 10-2-1785 waarin "De Eeckheurne" wordt aangeduid als "gelegen aan de Rhaasche gemeente".

In het Richteramt Steenderen waren drie Marken: De Mark van Baak, verreweg de grootste, de Mark van Steenderen en de Mark van Rha, Luur en Emmer, kortweg meestal de Mark van Rha genoemd. In Olburgen is ook een Mark geweest, maar Olburgen hoorde vóór 1818 niet bij het Richteramt Steenderen, over deze Mark is heel weinig bewaard gebleven.

Behalve het genoemde beheer van de woeste grond, gingen de Marken na 1500 een steeds grotere rol spelen in het maatschappelijk leven van dorp en buurtschap. Zij vervulden taken, die nu bij de gemeente of de kerken berusten. Zo werden de wegen en dijken in het zuidelijk deel van Steenderen grotendeels beheerd en onderhouden door de Mark van Rha. De Mark van Baak had het recht twee kerkmeesters te benoemen en droeg bij aan het onderhoud van de Kapel, tevens heeft deze Mark de eerste school in Baak gebouwd en de onderwijzers aangesteld.(1) Het onderhoud van de Grote Kerk van Steenderen, was voor de Mark van Steenderen, maar ook de Mark van Baak moest hier nog aan bijdragen.

De nieuwe ideeën van de Franse Revolutie en het streven van de regering om de landbouwproductie te verhogen, waren begin vorige eeuw reden voor de overheid door wetgeving te stimuleren om de woeste gronden te verdelen en te ontginnen. Niet overal is daar direct gevolg aan gegeven. Toen in 1975 de geërfden van de Mark van Angerlo in het kader van de ruilverkaveling de keus hadden, de Markegronden te verdelen, waarbij ieder zijn deel aangesloten zou krijgen aan zijn huisperceel, of de Mark op oude voet te laten voortbestaan, koos een grote meerderheid voor het laatste, met als gevolg, dat die mark nog bestaat. (2) Het functioneren van de Marken wordt zichtbaar aan de hand wat er bekend is over de Mark van Rha.

2. De Mark van Rha

De deelgenoten in de Mark werden gewaarden of ook geërfden genoemd. De marke-rechten waren niet aan de persoon gebonden, maar aan de boerderij, en

berustten dus bij de eigenaar (als een hoeve verkocht wordt lees je vaak: "met recht van uitdrijf op de gemeente"). De meeste gewaarde erven in de Mark van Rha waren pachtbedrijven, de eigenaren woonden elders en bemoeiden zich nauwelijks met de marke-organisatie en lieten dit geheel aan de "bouluiden" of "huisluiden" over. De boerrijgers waren nooit verpachters, maar altijd boeren.

De leiding van de Mark van Rha was in handen van de Markerichter en twee Boerrijgers.(3) De functie van Markerichter was erfelijk en berustte bij de eigenaar van het Huis te Weerdt. In vroeger eeuwen waren het o.a. de jonkheren van Middachten en in 1745 is het Willem, Landgraaf van Hessen-Philipsthal. In 1805 koopt Arent Vlemingh het Huis te Weerdt en dan is hij de Erf-Markerichter. De landgraaf van Hessen-Philipsthal kwam nooit zelf, hij stuurde meestal een rentmeester als plaatsvervanger. Het woord "Richter" betekende niet "rechter", maar een richter was een soort bestuurder, vaak wel tevens belast met rechtspraak. Zo had de Markerichter vaak ook verregaande juridische bevoegdheden.

De twee Boerrijgers vormden tesamen met de Markerichter het bestuur van de Mark. Daar de Markerichter elders woonde, vormden zij waarschijnlijk een soort dagelijks bestuur. Het is niet duidelijk hoever hun bevoegdheid ging, maar ze verstrekten wel opdrachten tot onderhoud van wegen en dijken. Ze werden gekozen, voor de termijn van twee jaar, elk jaar trad er één af. Het tweede jaar beheerde hij de kas van de Mark.

De Marken functioneerden volgens een Marke-Reglement, doch het Marke-Reglement van Rhaa is niet bewaard gebleven.

De verslagen van de Markebijeekomsten werden vastgelegd in het Markeboek, door de Markeschrijver. Wie dat bij de Mark van Rha was, is niet vermeld, op veel plaatsen was dat de gemeentesecretaris.

Op 3-5-1745 is men gestart met een nieuw Markeboek, het oude is niet bewaard gebleven, "Vermits Het oude Markenboek van Raij en Lhuir volgeschreven sijnde is in deese vervolgt en Geannoteert als hier naer te Sien". Dit nieuwe boek is niet volledig bijgehouden. De verslagen zijn aanwezig van 1745 t/m 1752 en van 1778 t/m 1795, daarna houdt het op. De opheffing van de Mark en de verdeling van de gronden rond 1834 kennen we uit de archieven van Provincie en Gemeente. Dan is er nog een funktionaris: de Scheuter. Hij is een soort weiwaarder, belast met het dagelijks toezicht op de Mark. Hij moest ook "aanseggen" als er een bijeenkomst was, de dieren brandmerken bij het inscharen en niet gebrandmerkte dieren, die toch op de Mark liepen opsluiten. Tegen betaling van een boete werden die dan weer vrij gegeven.

De Scheuter werd telkens voor een jaar aangesteld, meestal bleef hij in functie. "Den Scheuter gecontinueerd". Vanaf 1780 was het Sijthof van Rha. Zijn beloning is het weiden van een rund op de Mark en soms nog 10 stuivers extra.

Niet alle Geërfden hebben hetzelfde recht tot veeuitdrijf. Men kent: een vol schaar(volwassen rund), een

eenwinter en een paard. Het aantal dieren, dat men mag inscharen is afhankelijk van de grootte van het bedrijf. Keuters hebben maar beperkte rechten, meestal 1 koe of een eenwinter. De meeste boeren hebben een recht van 4 eenwinters en 4 paarden.

Deze aantallen liggen vrij vast, want in 1746 is er door de sterfte tengevolge van een grote veepest-epidemie te weinig vee om in te scharen op de gemeente, dan wordt dat ter vergadering besproken. En wordt door de gezamenlijke gewaarden goedgevonden, voor dit jaar, dat degenen, die niet genoeg eenwinters hebben voor

de Mark, in plaats van twee eenwinters een paard mogen uitdrijven.

Ook het volgende jaar, 1747, speelt hetzelfde probleem: "door de siekten onder het vee hebben de huisluiden geen eigen beesten, en is geaccordeerd, dat ze vreemde beesten souden mogen aannummeren".

Om een indruk te geven van de rechten en aan welke hoeven deze rechten verbonden waren, volgt hier de lijst van de opbrandingen van 1778, zoals in het Marke-boek is weergegeven:

Jaar 1778	lijst uit het Markeboek				toegevoegd door schr.	
	Vol schaar	Een- winter	Paard	Boerderij	Eigenaar	Huidige adres.
Scheuter en Custos tot Steenderen	1	1		Custos= koster		
Groot Huetink (Otto)	0	4	4	De Vree	Heer van Baak	J.F.Oltmanstr. 17
Wed. Mets	0	4	4	Rodenburg	Abdisse van Elten	Rhabergsew. 9
Derk Wunnink	1	0	0	deel Olysteen	Derk Wunnink	Rhabergsew. 1
Willem Bongers	0	4	4	Ketelstede	Hr. Kretschmer	Prinsenmaatw 12
Harm Grotenbrink	0	4	4	De Veeuwst	Heer Kelman	Eekstraat 11
Eeker Boer	0	4	4	H.Kraayvanger	Hr van Beuckevoort	Eekstr. 3
Pel Bartels	0	2	5	Pellenplaats	Heer d'Almeras	Doesburgsew. 2
Jan Janssen	0	4	4	Hof te Rha	Heer Opgelder	Prinsenmaatw. 10
Gart Wijers	0	4	4	't Schurink	Huis Klarenbeek	Prinsenmaatw. 8
Willem Woperijs	1	3	3	Mullershof	W.Wopereis	Prinsenmaatw. 6
Jan Mets	1	3	1	Maria Helmich	Stede. Jan Mets	Rhabergsew. 5
Harmen Temmink	2	1	1	Raederberg	Jan Janssen	Rhabergsew. 10
Berent Temmink	2	1	1	Eeckheurne	Hr v.Beuckevoort	Prinsenm.w. 2
Gardt Pelgrum	10	4	4	De Linkhorst	Hr v.Beuckevoort	Prinsenm.w. 16
Hendrik Janssen	1	1	0	De Weverij	Heer van Baak	Rhabergsew. 3
Aelbert Harmsen	1	1	0	De Weverij	Heer van Baak	Rhabergsew. 3
Rijnder Sloot	0	3	3	Bussersgoed	Abdisse van Elten	Eekstraat 7
Jan Janssen, Timmerm.	3	0	0	't Muiylink	J. Janssen zelf	afgebroken
Lankhorst	4	0	0	deel Olysteen	J. Lankhorst	Rhabergsew. 1
Vant Huijse Weerd	1	0	0	Huis te Weerde	Landgraaf v. Hessen	Philipsthal

Enkele opmerkingen hierbij:

- Als de Mark van Rha 25 ha. groot is, zoals vijftig jaar later bij de verdeling, dan is de veebezetting, voor laaggelegen weiland en dan nog zonder kunstmest erg hoog. Waarschijnlijk was de Mark rond 1780 beduidend groter dan in 1834.
- De jaarlijkse lijsten van de opbrandingen geven veel informatie over de geschiedenis van de boerderijen in de tijd dat er nog geen Kadaster was en geen Burgerlijke Stand.
- Slechts weinig boeren waren eigenaar van hun bedrijf. Deels is dit nog een overblijfsel van vroegere horigheid, deels is dit veroorzaakt door hun slechte financiële situatie in de achttiende eeuw, tengevolge van mislukte graanoogsten en de drie grote veepestuitbraken, telkens gepaard met 80 à 90 % sterfte onder het rundvee.
In 1834, bij de opheffing van de Mark, zijn er veel minder pachters. Dit had drie redenen: in de Franse tijd werd de horigheid afgeschaft, de veepest bleef weg en de graanprijzen waren hoog tussen 1790 en 1820.

3. Grootte en ligging van de Mark van Rha

De grootte en ligging van de Mark kunnen we opmaken uit de verslagen van de verkoop en verdeling in 1834.(4) In de akte van verdeling zijn de kadastrumnummers van de percelen vermeld, en hiermee is in de onlangs uitgegeven Kadastrale Atlas Steenderen 1832, op de kaarten 21, 22, 23, 26, 28 en 30 de ligging nauwkeurig terug te vinden.

Het is begrijpelijk, dat de Mark van Rha (gelegen in een uiterwaardengebied) hoofdzakelijk bestond uit laaggelegen weiland, niet geheel woest, want er werden bijvoorbeeld wel distels gemaaid. De gemeente in grote lijnen: De Hunse (9.9 ha), de Hongermaat in de Luur (5.5 ha) en de lage gronden aan weerszijde van de oude weg van Olburgen naar Steenderen, vanaf de uitrit van de Hof te Rha tot De Vree (totaal 10.5 ha).

Tevens waren de meeste wegen in het gebied in bezit van de Mark (Eekstraat, Nagelvoortsestraat, Kweekstraat en Slonsestraat), terwijl de weg van Steenderen naar het Dierense veer voor een groot deel over de grond van de Mark liep en door de Mark werd onderhouden. Het is

logisch, dat wegen en paden ontstaan op woest terrein en niet dwars door iemands cultuurgrond lopen en bij gebrek aan een overheid voor onderhoud en beheer, valt dit gemeenschappelijke belang al gauw aan de Mark ten deel. Deze wegen in de Luur bestonden uit brede stroken, met gras begroeid, soms aan weerskanten een heg, een beeld dat gelijk moet zijn geweest aan de Slonsestraat in 1945. De modder kunnen we ons nog het beste herinneren. Ze werden door de boeren geweid, en daartoe aan beide kanten met een hek afgesloten.

De Mark was in 1834 ongeveer 25 ha. groot. Hiervoor is al het vermoeden uitgesproken, dat de Mark rond 1780 groter was. Op grond van gegevens van andere marken weten we, dat de Marken in de honderden jaren van hun bestaan steeds grond kwijt raakten door ontginning, verkoop en vestiging van nieuwe bewoners. Of doordat de grens steeds ongemerkt wat werd opgeschoven, vooral als daartegen niet direkt adequaat werd opgetreden. Wij mogen aannemen, dat dat in de Mark van Rha niet anders is gegaan.

Bij de aanvang van het Kadaster in 1832, staan de Marke-gronden op naam van: "de Erven Arend Vleming en cons". Blijkbaar moest de naam van een persoon worden opgegeven, en is de naam van de Markerichter hiervoor gebruikt.

4. Marke-bijeenkomsten

Het Markeboek van de Rhaasche gemeente (3) vermeldt slechts één vergadering per jaar, en wel ter gelegenheid van de "opbrandingen der beesten", het inscharen. Het is niet duidelijk waar die bijeenkomsten gehouden werden. Er wordt wel geld uitgegeven voor jenever.

We zullen zo'n bijeenkomst volgen aan de hand van het verslag van 3 mei 1745:

1. Rentmeester Hendrik Teenk, als gevolmachtigde van de Erf-Markerichter, heeft de leiding.
2. "Present de Boerrigteren en sammentlijke bouwluiden". (aanwezig zijn dus de boeren-geërfden en de pachters, de verpachters niet).
3. "De opbrandingen der beesten aldaar laeten doen" (de plaatsvervangend Markerichter hield toezicht op die opbrandingen, verricht door de Scheuter).
4. "Naardat Harmen Steenkamp zijn Boerrigterschap twee jaaren trouw had bedient, is bedankt en heeft in zijn plaats gecoosen Hendrik Pelgrim, dewelcke met hantastinge belooft heeft, sijn officie Houw en Trouw te bedienen". (de nieuwe Boerrichter moest een soort belofte of eed afleggen).
5. "Hebbende ook rekening gedaen van de Gemeins Revenuen aan den Markerichter.
 - * In 1748: "Zijnde de revenuen van de Mark gebruikt, gelijk vorige jaren, tot reparatien van de Zomerdijsken, door de Hooge Wateren zeer gedevaliseert".
 - * In 1749: "De revenuen van de Mark gebruiken tot de Costen van de Zomerdijsken".
 - In 1750: "De revenuen van de Marke alsnog gebruiken tot de gedaene Costen van de Zomerdijsken".
 De Boerrichter beheerde in het tweede jaar de kas, en droeg die bij zijn aftreden over. In de

Boerderij "Rodenburg" van de familie Metz, welke aan de Rhabergseweg nr. 9 te Rha heeft gestaan. De boerderij is gesloopt in de tachtiger jaren van deze eeuw en er is een nieuw woonhuis voor in de plaats gekomen.

genoemde jaren werd er nauwelijks iets opgeschreven, maar na 1780 verschijnt er een lijst van inkomsten en uitgaven (zie verder).

6. "Zijnde het brandijzer wederom op 't huis te Weerde gebracht en den Scheuter gecontinueert". (het brandijzer moest onder toezicht op het Huis te Weerde blijven, anders kon men illegaal nog wat extra beesten van het brandmerk voorzien).
7. Naast deze vaste agenda-punten kunnen ook andere zaken aan de orde komen:
 - * In 1778: "Is voorgeslagen om Klinken en Haeken aan de Heckens soo op de gemeente hangen gemaekt moesten worden".
 - * In 1779: "geproponeerd om de kolken te ruimen op de gemeente".
 - * In 1780: "Nog voorgeslagen, dat de Brug in de punder eenige defecten aan waaren. Tog onbekend is wie deselve moet maecken en sal naeder over geïnformeerd worden".
 - * In 1783 (ook wel in andere jaren): "Mest op de gemeente verpagt op conditie, dat ze tweemaal in de zomer afgehaald zal worden

Eerste maal vóór laatste augustus

Tweede maal vóór Alderheiligen,

op verbeurte van 't geen alsdan zal bevonden worden voor de Mark vervallen zal gehouden worden en word opgehangen en aangehoogt bij Gerrit Wijers voor 4—0—0."

(Waarom doet men dit? Mest is in die tijd een schaars artikel, van grote waarde bij de akkerbouw).

Verder wordt er in de meeste jaren in het Markeboek melding gemaakt van de schouw van de hoofdvragten (= afrastering) in het midden van de zomer. Bij voorbeeld: "Op den twee en twintigsten juni 1778 de schouw gedaen. Alles in orde."

Of: 20 juni 1745: "schouw gevoert over de Hoofdvragten door Boerrichter en Huisluiden, er worden geen boetes uitgedeeld". De boeren werden daarbij dus uitgenodigd. Ieder moest blijkbaar een deel van de hoofdafrastering onderhouden.

(wordt vervolgd)

MERKLAPPEN

Paul Kok

U heeft ze vast wel eens ergens zien hangen, de zgn. 'merklappen', ook wel letterdoeken genaamd. Het mooie borduurwerk, dat meisjes vroeger op de lagere school of naaischool moesten maken om zich te bekwaamen in het omgaan met naald en draad. Het woord zegt het al, het wasgoed moest gemerkt

worden en dat geschiedde met de hand. Weer later kwamen de gewezen wasserijnummertjes en naamband, maar dan spreken we meer van de 20ste eeuw. Uiteraard was -is- zo'n merklap het resultaat van een naaicursus en huisvlijt.

Zie de resultaten dan ook als een proeve van bekwaamheid. Meisjes van rond de tien tot vijftien jaar waren reeds met merklappen bezig en voor velen werd het een hobby, die in het huwelijksleven later de lange winteravonden vulden. Velen onder ons weten het nog van hun eigen jeugd.

Bijzonder mooi zijdegeborduurde merklap met zgn. stopoefeningen uit het jaar 1802. Hoogstaande technische kwaliteit! Bovenin het werk zien we naaldwerk, zgn. "petit point". Dit is een reparatietechniek om een knipmuts te herstellen.

Gemaakt door: (IH) Janna Huetink
(* 8 nov. 1786 † 31 maart 1844)

Janna staat links bovenaan, haar broer (HIH) Hendrik Jan Huetink in het midden en rechts bovenaan haar broer (AH) Arend Huetink
(* 11 mei 1792 † 13 december 1853).

In het middenpatroon staan haar grootouders: (AH) Arend Huetink en (IH) Johanna Hendriks (Wijers), dochter van (HIW) Hendrik Jansen Wijers.

Haar ouders staan er natuurlijk ook op, het waren: (IH) Jan Huetink en (IW) Judith Wijers, dochter van (GVL) Gardina Van Lonnen. De initialen (HVD) onderaan in het midden zullen waarschijnlijk van de handwerkonderwijzers zijn.

De familie Wijers was zo talrijk, dat steeds vaders naam achter de roepnaam van de kinderen kwam. Zodoende heten veel "Hendriksen" en "Jansens" eigenlijk Wijers.

Janna Huetink huwde Lambertus Schieven en op 16 maart 1822 kochten zij de boerderij "Het Hooge Meerbrink" en deze merklap pronkt daar nog steeds aan de muur.

Bijzonder harmonieuze merklap door Johanna Boenink (IB in bloemenkrans) in 1892 te Zelhem gemaakt. Wolgeborduurd en de onderwerpen spreken voor zich. Johanna huwde Berend Hendrik Boeyink.

(EIB) Engelina Johanna Boenink, zuster van de maakster

(HWB) Hendrika Wilhemina Boenink, idem

(DIB) Derk Jan Boenink, broer van de maakster

(HB) Hendrik Boenink, idem

(EHB) Engelbertus Hendrikus Boenink, vader van de maakster

(WM) Wilhelmina Maats, moeder van de maakster

Zeer hoogstaande merklap (AD) Anno Domini 1831 in zijde geborduurd door:

(HVDB) Harmine Van Den Brink te Brummen

(PVDB) staat voor vader Paul Van Den Brink

(IDBD) staat voor moeder Jannetje Derkjen BovenDorp

Druivenranken, bloemmotieven, levensbomen, gemeentewapen van Brummen, een zwaan, een uil staande voor wijsheid.

Wolgeborduurd tafereel uit het jaar 1882 met spelend kind en hond met duif op tak aan de waterkant.

Gemaakt door: Berendina Frederika Massink (* 15 nov. 1862 † 16 juli 1918)

Een eenvoudig -eerste- borduurwerkje, zoals op alle scholen van ons land tweede helft 19e eeuw werd gemaakt in de naailes.

Een zgn. "merklap" met letters en cijfers in hoofdletters, zgn. kapitalen en kleine letters, zgn. onderkast. Deze borduurwerkjes komen wij door het gehele land tegen in bijna identieke uitvoering en is een resultaat van een getekend voorbeeld of telpatroon.

Ietwat verschoten zijden merklap uit 1845 of 1849 met enige vochtvlekken, doch van voortreffelijke technische kwaliteit.

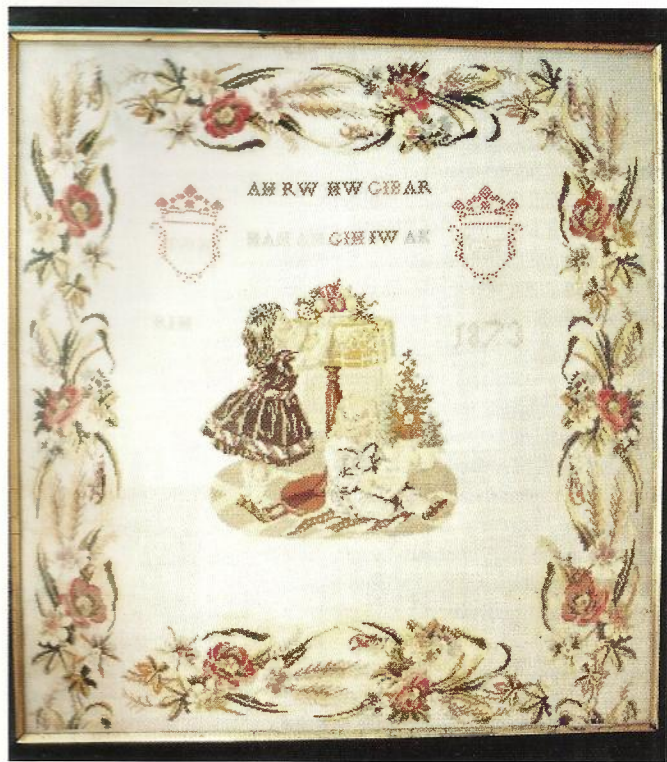
Gemaakte door: Gardina Huetink

-bovenaan-

- (GH) Gardina Huetink (* 29 juli 1832 † onb.)
- (AH) Arend Huetink (* 11 mei 1792 † 13 december 1853)
- (RW) Reintje Wijers (* 23 oktober 1795 † 17 juli 1849)
- (HWH) in zwart Hendrika Willemina Huetink (* 8 mei 1834 † 12 oktober 1834) -zwarte kruissteken staan voor reeds overleden ten tijde dat de merklap gemaakt werd-
- (IWH) Jan Willem Huetink (* 19 augustus 1836 † 13 juni 1895)

-onderaan-

- (EH) Elske Huetink (* 14 november 1830 † onb.)
- (IGH) Johanna Gardina Huetink (* 10 juli 1827 † onb.)
- (IH) Judith Huetink (* 19 juli 1827 † onb.)

Groot in wol geborduurd tafereel in bloemenranken omlijst.

Gemaakt in 1873 door: (RIH) Reintjen Jantjen Huetink
(* 4 juli 1858 † 6 maart 1929)

in lijst met kroon links:

(IWH) vader Jan Willem Huetink

in lijst met kroon rechts:

(GW) moeder Gerritjen Wesselink

- (AH) Arend Huetink (* 11 mei 1792 † 13 december 1853), grootvader
- (RW) Reintjen Wijers (* 23 oktober † 1795 onb.), grootmoeder
- (HW) Harmen Wesselink (onbekend), grootvader
- (GHB) of (GIB) (onbekend)
- (AR) Anna Russer (onbekend), grootmoeder
- (HAH) Harmina Anna Huetink (* 12 december 1865 † onb.), zus
- (AH) Arend Huetink (* 4 augustus 1868 † 1 maart 1937), broer
- (GIH) Gradus Johannus Huetink (* 7 mei 1869 † 25 juni 1925), broer
- (AK) onbekend, mogelijk handwerkjuffrouw v.d. school

Initialen in zwart staan voor reeds overleden personen ten tijde van het maken van de merklap.

Groot in wol geborduurd tafereel met bijbelse voorstelling "Jacob, Laban, Rachel en Lea" in 1902 gemaakt door:

(HMS) HarMina Schieven en via vererving is dit stuk op "De Schiphorst" terecht gekomen en als één der weinige stukken huisraad gered bij een boerderijbrand. Het is bekend, dat binnen het gezin Schieven meerdere dochters een gelijk onderwerp hebben geborduurd.

detail van foto op pag. 9 onderaan laat ons de techniek op een zgn. stramien zien, doch ook vochtschade.

Wij hebben enige interessante voorbeelden van deze nijverheid uit onze regio in de Zwerfsteen opgenomen. Met wol geborduurd (iets grover borduurwerk of stramien) en meer taferelen geworden. Ook in zijde geborduurd (iets fijner borduurwerk) en meer diverse steek-oefeningen op rij met prachtige ornamenten en initialen. Het zijn prachtige werkstukken, die veelal bij (olie)-lamplicht na de dagelijkse arbeid gemaakt werden. Hoewel bij alle lappen het (zon)licht de steekjes wel wat heeft verbleekt, zijn ze nog steeds een lust om te zien. Zelfs één van het jaar 1802 en de achterzijde is minstens zo interessant als de voorzijde, want de kleuren leven nog.

In zo'n merklap zien we behalve technische bekwaamheden ook de initialen van de maakster, de ouders en evt. grootouders. Was de maakster inmiddels in het huwelijk getreden, dan werd ook de naam van echtgenoot en familie middels zijn initialen in de lap opgenomen. Natuurlijk het jaar van het borduurwerk, bijvoorbeeld een familiewapen, letters en cijfers en ook wel voorbeelden uit een boek. Zo zien we in een merklap van Johanna Wijers uit de 19e eeuw het wapen van Amsterdam opgenomen. Ze vond het kennelijk mooi, want een direkt verband tussen de "Wijersen" en Amsterdam blijft een vraagteken.

Wij zien voorbeelden van planten en bloemen en soms komt een schilderijtje in kruissteekjes tot leven. De ene lap meer de creativiteit, weer een andere het technisch kunnen. Wat konden vlijtige handen toch iets moois maken. Allemaal nog in de tijd van geen radio en televisie en er werden uren, weken, nee... maanden aan het borduurwerk besteed.

Wij zien het werk van werkelijk een naaikunstenaar. Op pakweg 30x30cm heeft Janna Huetink in 1802 allerlei borduuroefeningen laten zien, welke wij heden ten dage niet meer kunnen maken. Vlijtige handen laten ons bijna twee eeuwen na dato allerlei reparatietechnieken van kledingstukken zien.

Oma stopte nog de 'knollen' in de sokken... De generatie jonge moeders van de laatste kwart van deze eeuw heeft dit niet meer meegemaakt of hebben zij nog eens een borduurwerkje uit de Libelle of Margriet ter hand genomen?

Enthousiast begonnen, maar veelal op de helft van het borduurtraject is het werkstukje in de kast opgeborgen. Jaartallen van aanvang werk en einde werk lopen nog weleens tien of meerdere jaren uiteen.

Veelal zijn merklappen op zeer goede kwaliteit linnen gemaakt en dat linnen was ook nog weleens zelf geweven. We zien kruissteekjes, holbeinsteekjes voor rechte lijnen en op de merklappen van hoog nivo zien we veelal rond de jaartallen zgn. 'nestelgaatjes', het zijn geborduurde sterretjes, waarbij de ketting- en inslagdraad van het linnen iets is aangetrokken door de geborduurde zijden draad. Zo kreeg het werk een extra wisselwerking tussen draad en linnen. Zelfs combinaties met kantklossen en kruissteekjes komen voor. Een heel moeilijke techniek en alleen voor zeer vlijtige handen.

Het familieleven werd veelvuldig op een merklap uitgebeeld en dat zien we dan ook op de foto's. De 'huwelijksboot' met het aantal kinderen die op dat moment reeds waren geboren. Een wieg, potten met bloemen, vogels, zwanen en pauwen, paard en wagen, arbeidzaam leven: molenaar, boer, timmerman etc. Zo ook bijbelse onderwerpen als Adam en Eva in het paradijs en de slang om de boom. Druivendragers, die met een grote druiventros uit Kanaän terugkomen. Levensbomen, ranken van druiven rond de merklap en cijfers en letters. Er zijn zelfs merklappen met onderwerpen, die de scheepvaarders van de Verenigde Oostindische Compagnie uit de Oost haalden. Dus... er bestonden reeds twee eeuwen geleden plaatjes met voorbeelden!

Merklappen werden ook gemaakt ter ere van bijv. een -25 jarig- huwelijksfeest en ook streekeigen motieven komen natuurlijk veelvuldig voor. Hier een Achterhoeks wagenschot en in Friesland een zgn. 'Oelebord', een dakversiering van een boerderij. Boommotieven te kust en te keur; kerstboom, palmpaasboom- of tak, meiboom, appelboom en de appeltjes van oranje. Tot slot stond een zware eik voor een gezond en lang leven...

We zien op boerderijen nog enkele reeksen merklappen hangen met telkens pakweg rond de dertig jaar verschil. Grootmoeder, dochter en kleindochter hebben hier de resultaten aan de muur hangen. Het mag gezien worden en niet te vergeten de achterzijde van deze mooie geborduurde 'schilderijtjes', immers niet verkleurd. Gelukkig hebben de maaksters of nazaten de initialen aan de keerzijde van de lijst uitgelegd en in een aantal gevallen konden wij een uitleg meegeven.

Tot slot zien we nog de resultaten, die in de families zijn gebleven en soms hangen ze ook nog van vm. boerenfamilies op de boerderij. Een lust voor het oog!

Aan de muur ingelijst, doch ook als kleedjes over een staart- of stoelklok, slabbetjes voor de (klein)kinderen. Ze hadden een functie en heeft U nog een merklap op zolder in een doos met familiestukken? Gun zo'n kleed dan een plekje aan de wand, doch gelijk een aquarel niet in direkt zonlicht.

Literatuur: 'Merklappen' door G.E. Boone-Stolp, Uitgeverij De Torentans Utrecht. Geen ISBN nummer.

KRANTENBERICHTEN OVER STEENDEREN IN DE VORIGE EEUW

Alhoewel ik niet meer in Steenderen woon is mijn belangstelling voor de gemeente niet verdwenen, integendeel, het neemt zelfs toe. Vooral de geschiedenis houdt mij steeds meer bezig en dan komen vragen als hoe men woonde, werkte en dacht als vanzelf. Zo kwam het dat ik boeken over de streekgeschiedenis ging lezen. Toen bepaalde boeken niet in de bibliotheek te leen waren belandde ik in het stadsarchief van Zutphen en daar vond ik iets interessants, n.l. oude kranten.

De Zutphensche Courant verscheen voor het eerst in 1849, aanvankelijk één blaadje per week. Behalve wat gemeentenieuws en raadsberichten, binnen- en buitenlandse politiek en de nodige reclame vond ik ook berichten over gebeurtenissen in Zutphen en af en toe van omliggende dorpen. En u snapt het al, ik ging berichten over Steenderen en omstreken zoeken.

In een behoorlijk aantal vrije uren heb ik dan ook het een en ander gevonden, wat ik u zeker niet wil onthouden.

UIT DE ZUTPHENSCHER COURANT

1851

Steenderen, 29 Julij. Heden woede hier een vreeslijk onweder. Bij een landbouwer sloeg de bliksem in een schoorsteen, dien zij gedeeltelijk vernielde zonder echter brand te veroorzaken, een meisje bij den haard gezeten is ongedeerd gebleven.

1853 5 Jan.

Steenderen. Als een bewijs van bijzondere groeizaamheid, verdient het opgemerkt te worden dat de zoogenaamde Koren- of Roggebloem (*Centauria Cyanus*) welke anders eerst tegen St. Jan uitloopt, bij menigte op de akkers aanwezig is.

1853 24 Junij.

Dieren. Reizigers die tegenwoordig onze heerlijke streken bezoeken, en menigmaal uitstapjes naar de overzijde van den IJssel doen, klagen over den slechten staat van het Bronkhorster veer, zoodat men soms met levensgevaar hetzelfde passeert. Den veerknecht, iemand die, naar men zegt, niet zijne volle geestesvermogen bezit, wordt hetzelfde toebetrouwt. Het ware te wenschen dat hierin voorzien wierde, en men de put dempe, voor dat het kalf verdronken is.

1854 11 Februarij.

-Dezer dagen is te Steenderen, in den ouderdom van 47 jaren, overleden de heer **J.F.Oltmans**, algemeen bekend onder den naam J. van der Hage, onder welken naam hij "*het Slot Loevestein*", "*De Schaapherder*" enz. heeft uitgegeven. Men betreurt zeer het verlies van dezen veel begaafden schrijver en diepdenkenden mensenkenner.

1854 9 September.

Baak gemeente Steenderen. In den nacht van den 5/6 dezer is eene brutale diefstal gepleegd in de R.K. kerk alhier.

Het gestolene bestaat, onder meer, uit twee zwaar vergulde zilveren miskelken, waarvan een met allerlei beeldwerk en van eene groote waarde.

1855 20 Januarij.

COMMISSARISSEN VAN DEN GRINDWEG VAN ZUTPHEN NAAR EMMERIK, roepen hiermede op de Aandeelhouders in de Negotiatie op genoemden weg, om op Zaterdag den 27. Januarij aanstaande, des middags te twaalf uur, op het Raadhuis te Zutphen, tegenwoordig te zijn bij het afleggen der rekening over 1854, zullende de coupons verschijnende den 15. Februarij 1855, na dien dag bij de Heeren EVEKINK EN ZOON, betaalbaar zijn met één percent.

1855 11 Maart

Parochie Baak (Martinus) wordt bij het dekenaat Zutphen gevoegd door "Z.Doorl.Hoogw. de Aartsbisschop van Utrecht".

1857 17 Jan.

Steenderen. Predikant Ds. W.M.Linze besluit dienst neer te leggen en vraagt bij Z.M. de Koning eervol ontslag aan.

1857 Maart

Steenderen. In den nacht van 17/18 maart is hier een kuipershuis afgebrand. Er ontstond een hevige brand, mede door het aldaar aanwezige kuiphout.

Krant van 28 Maart 1857;

Beroepen te Steenderen en Bronkhorst Ds. J.G. Blaauw, predikant te Elst.

1857 (week van) 25 Julij

Gemeenteraad verkiezingen Steenderen:
Herkozen: E.G.Planten, G.Garritsen en G.Vleemingsh.
Gekozen: A.Geerlings

1858 Steenderen, 25 Julij

Het is de politie alhier gelukt in handen te krijgen den dader van drie diefstallen onder deze gemeente gepleegd. Hij heeft verklaard militien bij het 1ste regiment infanterie te zijn geweest, wegens diefstal ten nadeele van een zijner kamaraden voor den kriegsraad te hebben te regt gestaan, en na het ondergaan der hem opgelegde straf, sedert het laatst der maand Mei j.l. te hebben gezworven en geleeft van stelen en bedelen. Door de ijverige pogingen van den veldwachter Leydeckers alhier gestationeerd, is men de dief op het spoor gekomen, waaraan het te danken is, dat hij door den rijksveldwachter Garritsen is aangehouden en opgebracht.

Zoals u ziet kwamen krantenartikelen met betrekking tot Steenderen nog niet zo heel veel voor, maar ik blijf zoeken en een volgende keer krijgt u er meer.

Anton Worm

"HUYS TEN WEERDE" ZIJN EIGENAARS EN BEWONERS

Jan Koekkoek

Het "Huys"

Eigenlijk moeten we spreken van een kasteel, want dat was het toch. Het is helemaal onbekend wanneer huis ten Weerde gebouwd werd en hoe het er toen uitzag. Er is nog een schets van ten Weerde uit 1653, getekend door Nicolaes van Geelkerken, de landmeter van Gelderland. Het bestond toen blijkbaar uit een toren met een woonhuis, en verder enkele bijgebouwen. Maar het eerste huis zal er waarschijnlijk niet zo uitgezien hebben. De oudste vermelding van een Van Steenreuyten Weerde is uit 1267. We mogen wel aannemen dat deze op een huis ten Weerde woonde. Het zal er echter wel heel anders uitgezien hebben dan het kasteel van de schets van Van Geelkerken. Het kasteel was omgeven door een gracht. Jammer genoeg brandde het kasteel af op oudejaarsdag van 1730. Het zou in 1733 weer opgebouwd zijn, maar dat was dan niet meer een kasteel, doch een flinke boerderij. Het puin van het oude kasteel heeft men gebruikt om de grachten te dempen. Op enkele plaatsen heeft men delen van de oude fundering van het kasteel gevonden, maar de hele fundering is tot nog toe (nog) niet gevonden.

De familie Vleemigh heeft van de boerderij nog een paar aardige aquarellen uit 1821.

Ze geven de voorgevel en de achterkant van huis ten Weerde. Het lijkt me zo goed als zeker dat dit de boerderij is die men in 1733 gebouwd heeft na de brand van 1730. In grote trekken lijkt het nog wel op de tegenwoordige boerderij. Het voornaamste verschil, althans wat de buitenkant betreft, is dat de oude boerderij puntgevels heeft terwijl de tegenwoordige boerderij schilddaken heeft. Jammer genoeg kan men niet zien hoe de indeling van de gevel vroeger was.

Aan de gevel geven de muurankers het jaartal 1877. dat moet dus wel het jaar zijn waarin men de boerderij vernieuwd heeft. Zoals we al zagen moeten toen de puntgevels vervangen zijn door schilddaken. Maar bovendien heeft men toen waarschijnlijk ook de hele indeling van de voorgevel (en de inwendige indeling?) veranderd. De gevel is namelijk opgetrokken uit een nieuw soort stenen.

Het gebouwtje dat men links op de tekening van 1821 ziet (een bakhuis?) is in de loop der jaren verdwenen, mogelijk ook in 1877.

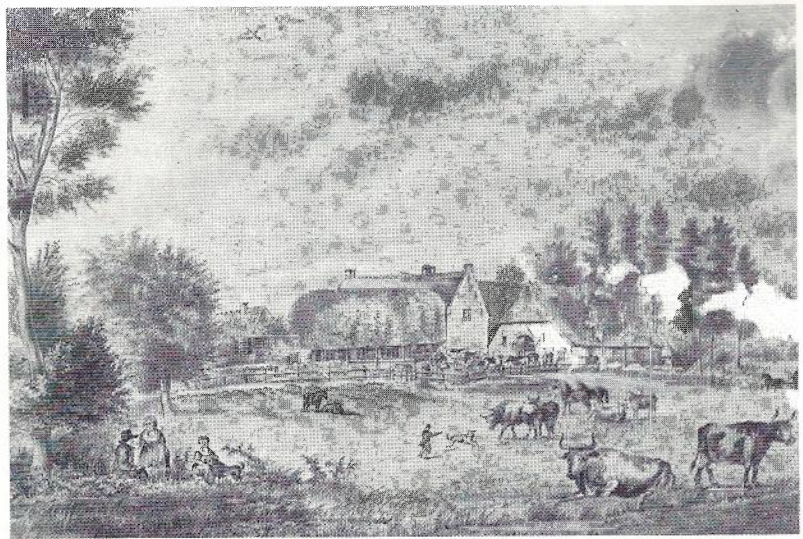
In 1977 heeft men de indeling van het voorhuis nog wat veranderd. Toen heeft men ook aan de linkerkant (van voren gezien) een klein gedeelte van het voorhuis weggebroken.

De onderhorige goederen

Het leengoed "Huys te Weerde" bestond niet alleen uit het kasteel met de dienstgebouwen en de grond binnen de grachten. Nu zijn er geen goederenlijsten uit de eerste eeuwen van het bestaan van De Weerd. We moeten dus

Schets van Huys ten Weerde uit 1653. Deze afbeelding komt voor op een tekening van een deel van de IJssel getekend door de bekende Gelderse landmeter Nicolaes van Geelkercken.

Tekening van Ten Weerde uit 1821. In bezit van de familie Vleemigh.

uit latere gegevens proberen af te leiden wat het vroegere bezit was. Die gegevens zijn echter nogal schaars.

In de jaren 1646-1650 werden er "verpondingsquoyers" opgemaakt. Dat waren lijsten aan de hand waarvan men de "verponding" vaststelde. Die verponding was een soort onroerend-goed-belasting. In het "Quoyer van Rhae, Emmer end Luyr" vinden we:

"Het adelicke huis te Weerde met hof end boomgaert gesat op 50 dlr (daalder)".

"t guet ten Weerde, d'heer van Middachten, den hof 1/2 mlr. (mlr=molder=mud) An gesaeij (=bouwland) 25 1/2 mlr. Doesborchse maete, soude an Zutphense maete wesen 30 3/4 mlr.... (Waarschijnlijk zoiets van 14 ha.) Item 28 koeweijdens..." (Een koeweide was een weide-oppervlak van ongeveer 0,85 ha. Dus 28 koeweiden was omtrent 24 ha.) Samen dus aan land een kleine 40 ha.

Dit was mogelijk het land dat rondom het kasteel lag. Maar waarschijnlijk hoorde er nog wel meer land bij. We vinden in genoemd quoyer ook nog; "Den Rammelweert, d'Heer van Middachten, groot 16 mlr. gesaeis ...", waarschijnlijk zoiets als 7 ha. Er wordt nog bij vermeld dat deze Rammelweert een "rijswoord" is

d.w.z een laag gelegen stuk land (mogelijk buitendijks) waarop rijshout stond.

In 1632 wordt het leengoed omschreven als: "Het huis und adelick gesaeth Weerde mit sinen daerto gehorende meyerhoff Grote Boeinck" (tegenwoordig Groot Beuvink genoemd). Die meyerhoff was waarschijnlijk een grotere boerderij waar een soort rentmeester woonde die zorgde dat de onderhorigen op tijd hun pacht betaalden en hun dienstwerk verrichtten. (Grote Boeinck is nu Emmerweg 12.) Het is wel de vraag of er in de eerste eeuwen deze "meyerhoff" ook al was.

De eigenaars en bewoners van Huys ten Weerde

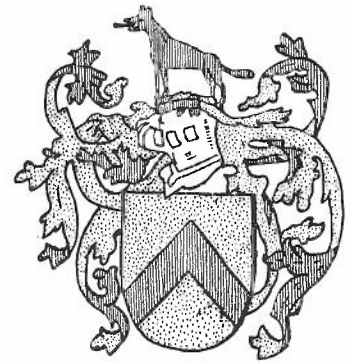
Vooraf nog de opmerking dat de bewoners van huis ten Weerde de Markerichters waren van "De Mark van Raey en Lhuir". Ze waren dus de voorzitters van het bestuur van die Mark.

Tekening uit 1821 van de achterzijde van Ten Weerde. In bezit van de familie Vleemingh.

Het Huys ten Weerde was een leengoed van Keppel. Dus strikt genomen was de heer van Keppel eigenaar van dat Huys. Maar in feite hadden de leenmannen (of leenvrouwen) vrijwel dezelfde rechten als een eigenaar van een goed dat niet leenroerig was. We zullen ons daarom verder niet bezig houden met de heren van Keppel, maar met de leenmannen en leenvrouwen van Huys ten Weerde.

Honderden jaren lang is Huys ten Weerde een leengoed geweest. Het is niet bekend of het dit al was bij het begin. Maar we kunnen wel voor zeker aannemen dat de eerste bewoners leden waren van het geslacht "Van Steenre", of zoals ze zich ook vaak noemden "Van Steenre uten Weerde" of "Van Steenre inden Weerde". De eerste vermelding van een Van Steenre dateert van 22 dec. 1267. Dan is "Hermannus de Steinre" getuige bij een uitspraak waarbij het H. Geesthuis te Holtwijk toegewezen wordt aan het H. Geesthuis te Deventer. Er zijn nogal wat vermeldingen te vinden van Van Steenres, maar het is niet mogelijk een doorlopende afstammingsreeks samen te stellen. Het heeft niet veel

van Steenre.

Het wapen van de Van Steenres.

zin om hier alle vermeldingen van Van Steenres op te sommen. We zullen er enkele uitkiezen.

In 1291 en 1295 komen we Wolther en Dirk van Steenre tegen. Wolther komt verder niet meer voor. Dirk of Theodericus verschijnt in de volgende jaren in verschillende oorkonden. Deze Dirk zegelt in 1295 met het bekende wapen van de Van Steenres. Hij blijkt een broer Fredericus te hebben.

In 1295 verschijnt ook nog een Thomas van Steenre. De naam Thomas ben ik verder niet meer tegengekomen bij de Van Steenres.

Het is waarschijnlijk dat zo tegen het midden van de 14e eeuw een dochter van Evert van van Middachten en Meijne trouwde met een Herman van Steenre. Zij moet vòòr 1357 gestorven zijn. Toen haar broer Hendrik van Middachten in 1357 stierf werd haar zoon Evert (van Steenre) beleend met Middachten. Deze Evert noemde zich voortaan ofwel "Uyten Weerde genaamd van Middachten" ofwel "van Steenre genaamd van Middachten". Zijn nakomelingen noemden zich alleen nog "van Middachten". Deze Van Middachtens bleven hun voorvaderlijk wapen behouden; alleen kwam er in de rechterbovenhoek een ster, schelp of bol bij.

De broer(s) en zus(sen) van genoemde Evert bleven zich natuurlijk gewoon "van Steenre" noemen.

Afstammelingen daarvan waren er tot in het begin van deze eeuw. Zij bekleedden hier en daar wel bestuurlijke functies. Zo komen we op 30 aug. 1415 een Frederick van Steenre tegen die met Johan van Bransenborch kerkmeester is van de kerk van Steenderen. Zij erkennen dan in een oorkonde dat ze aan Ebele, weduwe van Arnd Lansinck, en haar kinderen, een stuk land verkocht hebben in de Toldijk gelegen bij "Onser Vrouwen Huysken". (Dat was de kapel in de Toldijk, schuin tegenover "Den Bremer".)

In een koopcontract van 6 mei 1449 worden genoemd de "Gerichtslude Derick van Stienre und Beernt van Kecken."

In 1481 komen we een Herman van Steenre tegen die richter is in Steenderen.

In 1485 verschijnt een "klerk Theodericus van Steenre" die procureur is bij het hof van de aartsdiaken van Deventer.

Evert van Middachten
 1299-1315 of 1331
 x
 Meijne

Evert v. Midd.	Hendrik v. Midd. + 1357 x Elsebe v. Keppel	dochter v. Midd. + voor 1357 x Herman v. Steenre
----------------	--	---

Evert v. Steenre (later v. Middachten) 1357-1392 x Aernd (Arnolda) v. Wachtendonk	Herman v. Steenre 1357-1378 Dirk v. Steenre Frederik v. Steenre	Meijne v. Steenre 1366 x Riquin v. Berentrade
---	--	---

Hendrik v. Midd.	Frederik v. Midd.	Johan v. Midd. + voor 1455 x 1e v. Wachtendonk x 2e Margaretha v. Baeck	Arnt v. Midd.	Herborch v. Midd.
------------------	-------------------	---	---------------	-------------------

1 Henrica x W. v. Baeck	1 Odilia	1 Arnt, Heer v. Midd. x Belia v. Wilp	1 Herman x Walburg v. Diepenbroeck	1 Elsabe	2 Johan	2 Evert	2 Johan
----------------------------	----------	---	---------------------------------------	----------	---------	---------	---------

Jutta	Elsebe	Anthony + 1533 x 1e Agnes v. Reede x 2e Anna v. Arnhem	Ilse of Johanna	Walburch
-------	--------	--	-----------------	----------

Herman Agnes Goirt	Hendrik Hr. v. Midd. + 1551 x Margaretha v. Visbeek	Anna Alberta Arnolda Catharina Barbara	Carel Hr. v. Hervelt x 1 Anna v. Hoemen x 2 Urs. v. Bodelenberch x 3 Hadew. v. Everdijck
--------------------	---	--	---

Antonis Hr. v. M.	Anna Vr. v. M.	Margaretha	Henrica
--------------------------	-----------------------	------------	---------

2 Ursula Vr. v. Hervelt + 1643 x Goossen v. Raesfelt Hr. v. Roemburg, etc.
--

Heren v. Midd. uit het geslacht v. Raesfelt
--

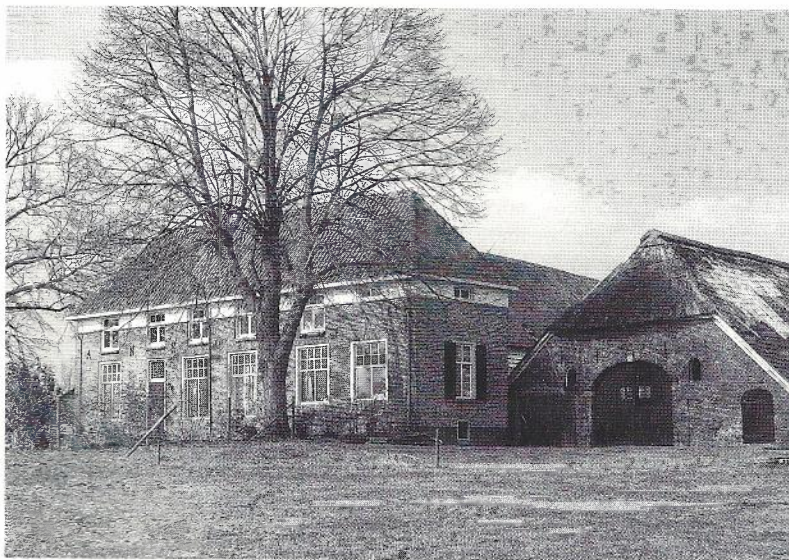
*Beknopte genealogische tabel van Van Steenre's / Van Middachtens.
 De namen van de leenmannen en leenvrouwen van Ten Weerde staan vet gedrukt.
 De genealogische gegevens zijn in hoofdzaak ontnomen aan "Geschiedenis en Genealogie van het geslacht Van Middachten . . ." door W. Wijnaendts van Resandt. 's-Gravenhage 1913.*

In bijgaande genealogische tabel kan men de familiebetrekkingen vinden van de leenmannen en leenvrouwen uit de periode van 1357 tot circa 1650.

In het kort nu nog een en ander over enkele van die bezitters van huis ten Weerde, en over bezitters die daarna kwamen.

De volgende beleningen zijn nog bekend:

- 1433 **"Johan van Middachten"**.
11 mei 1438 **"Arnt van Middachten"**.
25 juni 1484 **"Heer Arnt van Middachten"**, ridder.
13 dec. 1501 **"Thonis van middachten"**.
19 nov. 1544 **"Henrick van Middachten"**; zijn vrouw Margrieta van Vyesbeck krijgt de lijftocht.
19 mei 1603 **"Anna van Middachten"**. Zij krijgt verlov om het landgoed met visscherij en schutterij te verpanden aan Goessen van Raesfeldt then Roembach en Herfelde. Zij had blijkbaar financiële moeilijkheden. Dat kwam in die tijden overigens wel vaker voor.
10 mei 1609 verkoopt Anna van Middachten huis ten Weerde aan **"Goessen van Rasfeldt zum Roembach"**. (Anna van Middachten was ook vrouwe van Middachten en zal wel gewoond hebben op Huize Middachten.)
13 sep. 1615 wordt Reiner van Rassvelth tot Embe beleend ten behoeve van zijn neef **Reiner van Rassvelt**, enige zoon van genoemde Goessen van Rassvelt.
23 mei 1653 werdt beleend **Margrete van Liefdael**, weduwe van Raesfelt.
Op 26 aug. 1667 wordt met Huis ten Weerde beleend **"Godert van Rhede tot Amerongen"**, man van Phillipota van Raesfelt.
15 mrt. 1675 wordt beleend **"Joan Georgh baron de Wede, heer tot ..."**, echtgenoot van Agnes Margarita van Raetsveldt.
2 mei 1713 wordt beleend **"Everdina Jacoba Wilhelmina van Anholt, hertogin van Saxen,**

*Huis ten Weerde zoals het er nu uitziet.
(Foto van de schrijver.)*

Engren en Westphalen, gravin van Ascanien, geboren rijksgravin van Weede, vrouwe van Beremborg en Zerpti, vrijvrouwe van Balgoy en Keent, Weerd, Waelenborg en Manschot" (!) na het overlijden van haar moeder Agnes Margarita van Raetsveldt.

Op 9 mrt. 1724 worden de 4 onmondige kinderen van hiervoor genoemde vorstin beleend.

11 juni 1738 krijgt ten Weerde als leenman **"Guillaume, landgraaf van Hessen-Philipsthal etc"** als man van Charlotte Wilhelmina, vorstin tot Anholt, een van bovengenoemde onmondige kinderen. Genoemde Guillaume wordt tevens beleend voor Sophia Everhardina van Anholt, gravin van Schwarzburg, de zuster van zijn vrouw, die getrouwd is met Christiaan vorst tot Schwarzburg.

Genoemde Guillaume en zijn vrouw kopen het aandeel van haar zuster en diens man, en worden dan op 8 nov. 1745 beleend.

Op 21 mei 1805 kopen **Arent Vlemingh en Jenneken Huetink** Huis ten Weerde van Wilhelmina, landgravin van Hessen, prinses van Saxen, en andere leden van de familie van Hessen-Philipsthal. En de familie Vlemingh is nog steeds in het bezit van dit historisch zo interessante goed.

Jenneken Huetink was de weduwe van **Geurt Wijers**. Ze was met deze Geurt Wijers getrouwd op 29 feb. 1784. Maar Geurt stierf al op 13 feb. 1788, 39 jaar oud. Op 26 apr. 1789 trouwde ze met Arent Vlemingh uit Lathum. En zo kwamen de Vleminghs op Huis ten Weerde. Verschillende voorouders van Geurt Wijers zullen ook al wel op huis ten Weerde gewoond hebben, waarschijnlijk al wel vanaf de wederopbouw van huis ten Weerde (in de vorm van een boerderij) in 1733. Die Wijers hadden het goed ten Weerde in pacht van de leenmannen en -vrouwen. In art. 25 van de Staatsregeling van 1798 werd het leenstelsel afgeschaft. In art. 16 van de Staatsregeling van 1801 en in art. 9 van de Staatsregeling van 1805 werd dat nog eens bekrachtigd en werden de leenmannen de eigenaren van de voormalige leengoederen. De familie Van Hessen-Philipsthal werd toen dus eigenaresse van Huis ten Weerde. Bijgevolg werd ook de familie Vlemingh in 1805 eigenaresse van dit goed.

In 1646 wordt als pachter genoemd **Jan Boeijnck**. Het lijkt me het meest aannemelijk dat hij op het "Grote Boeijnck" woonde dat we boven al genoemd hebben. (Of de boerderij naar een Boeijnck genoemd is, ofwel dat Jan Boeijnck naar de boerderij genoemd werd is niet duidelijk.

Ook al lang vóór de brand van 1730 woonden genoemde adellijke families niet meer op huis ten Weerde. Mogelijk gebruikten ze het als een soort vakantiehuis. De pachters zullen wel in de dienstgebouwen gewoond hebben.

Jan Garrits

x

Geurt Janssen Wijerss

ov. 30 april 1749

tr. 05 mrt. 1702

Geesken Olthof

ov. 14 mrt. 1779

Jenneke

tr. 1724

Reint Hagens

Hendrika

ged. 1704

Elsken

tr. 25 juli 1728

Jacob Willems

Jan Garritsen (Geurts) Wijers

ov. 28 apr. 1763

tr. 7 juni 1744

Maria Sophia Geerligs

Jantje

tr. 11 jan. 1732

Gerrit Kets

Geertruit

ged. 1722

Geurt

ged. 16 april 1745

ov. 30 april 1745

Harmina

ged. 25 dec. 1745

Geurt

ged. 4 jan. 1749

ov. 13 feb. 1788

tr. 29 feb. 1784

Jenneken Huetink

zij tr. 2° 26 apr. 1789

Arend Vleeminck

Harmen Otto

ged. 19 mrt. 1751

tr. 10 mrt. 1776

Janna Wijers

ged. 10 sep. 1786

Geurt Vlemink

ged. 18 april 1790

Berendina Vlemink

ged. 9 feb. 1794

Beknopt genealogie van enkele geslachten van Wijersen en Vleemingshs.

HET GRAAFSCHAP STEENDEREN EN GRAAF WILLEM VAN STEENDEREN

In een oorkonde daterend uit de jaren 1157-1164 bevestigt bisschop Godefridus van Utrecht de uitspraak van de algemene synode over de geschillen tussen het klooster te Lorsch en de parochianen van Angeren. Onder de getuigen is ook **Wilhelmus comes de Stenre**, vertaald "Willem graaf van Steenderen".

In een andere oorkonde, gedateerd 27 jan. 1226, krijgt de graaf van Gelre van de bisschop van Utrecht **het Graafschap Steenderen** officieel in leen. (In feite hield hij het toch al in leen, maar nu werd dit officieel). Er staat in dit stuk nog wel meer, maar dat is hier niet van belang.

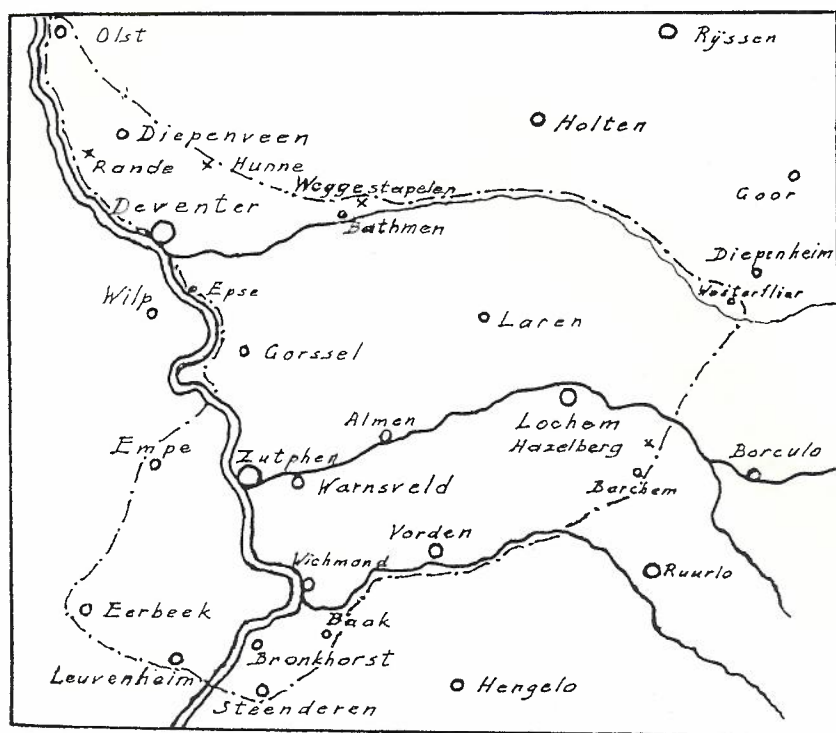
De twee aangehaalde oorkonden zijn de enige bekende oorkonden waarin gesproken wordt over het graafschap Steenderen en over een graaf van Steenderen.

Eerst dat graafschap Steenderen. Men is het er wel over eens waar het hier over gaat.

Op 23 aug. 1046 ontvangt de kerk van Utrecht (d.w.z. het bisdom Utrecht) van koning Hendrik III o.a. een "graafschap in Hamaland". De grenzen van dat graafschap Hamaland zijn niet precies bekend. Het omvatte

de Liemers, een groot gedeelte van de Graafschap, een gebied in Overijssel langs de IJssel tot boven Deventer, en ook nog een strook grond aan de andere kant van de IJssel. Van het graafschap dat de bisschop hier ontvangt wordt de grens aldus omschreven: van Rathnon (Rande onder Diepenveen) naar Hunne (onder Olst), van Hunne naar Weicggestapolen (hofstede Weggestapelen onder bij Bathmen), vandaar naar Westerfle (Westervlier onder Diepenheim), van Westerfle naar Bagastaldaburg (waarschijnlijk de boerderij Hazelberg in Zwiep bij Lochem), vandaar door een bos naar Steenhere (Steenderen), dan aan de andere kant van de IJssel naar Louenem (Leuvenheim), verder naar Erbeke (Eerbeek) en Suthempe (Empe) en dan weer naar de overkant van de IJssel naar Ascethe (Eschede bij Gorsel). Op bijgaand kaartje is de grens bij benadering aangegeven.

Maar wie was nu die graaf Willem van Stenre? Sommigen geschiedkundigen denken dat het hier om een Willem van Bronkhorst gaat omdat er in dat stuk ook over een V. van Bronkhorst gesproken wordt. Men veronderstelt dan dat die V een W moet zijn. Maar als Van Bronkhorst die graaf van Steenderen was, waarom heeft men het er dan niet bijgezet? Nu veronderstel ik

--- Grenzen van het graafschap van 1046 (?)

dat deze Willem, graaf van Stenre, wel eens iemand kon zijn van het geslacht Van Steenre. Men zal misschien opwerpen dat de Bronkhorsters veel meer aanzien hadden dan de Van Steenres en dat een Van Bronkhorst dus eerder in aanmerking kwam om graaf te worden van het bisschoppelijke graafschap. Nu is het nog maar de vraag of in die tijd de Van Bronkhorsten werkelijk meer aanzien hadden dan de Van Steenres.

Ondertussen moet men zich toch ook nog afvragen waarom dat nieuwe graafschap het graafschap Steenre genoemd werd.

Volgens mij heeft de bisschop het nieuwe graafschap, om overigens onbekende redenen, toevertrouwd aan

iemand uit het geslacht van Steenre en heeft hij het daarom ook het graafschap Steenre genoemd. Hij heeft daarom ook het graafschap vanuit Steenderen laten organiseren. Daar wijst ook nog het volgende op: Om meer profijt te kunnen trekken van zijn bezittingen in dat graafschap heeft de bisschop van Utrecht in Baak (in het kerspel Steenderen!) een hofboerderij laten stichten (Tamming) met een kleine twintig onderhorige boerderijen in Lochem, Warnsveld, Almen, Gorssel en Epse, allemaal in genoemd graafschap Steenre. Ook hier dus organisatie vanuit Steenderen!

Zoals we boven al zagen is het graafschap Steenre geleidelijk aan opgeslorpt door het graafschap Gelre en werd het er in 1226 officieel mee verbonden.

OUDE RECEPTEN VAN DE BOERDERIJ . . .

SMALTAPPELS

We hebben appels en reuzel nodig en het is zo eenvoudig te maken. Smalt is gesmolten varkensvet en bij

de slacht werd dat natuurlijk bewaard. Er werden veelal zoete- of zure appels in de jas meegebakken. Iets meer gaar werden ze uit het vet gehaald, geschild en het klokhuis werd verwijderd.

Zure appels werden eventueel in schijven of delen pakweg 5 minuten in het vet gesmoord en zoete appels pakweg 7 tot 8 minuten.

Warm eten een lekkernij in vroeger dagen en dat samen met een paar plakken roggebrood.

Eet smakelijk.

"SNOEI VAN OUDE VERWAARLOOSDE HOOGSTAM"

40 tot 50 jaar geleden waren er in de IJsselstreek legio hoogstamboomgaarden met pakweg 70 tot 80 bomen per Ha. Deze bomen werden elk jaar in min of meerdere mate gesnoeid, zodat er voor die tijden een goede kwaliteit produkt aan kwam te hangen.

Maar de fruitteelt is de laatste 25 jaar erg gemoderniseerd en de kleinere boomvorm, de zgn. 'spil' heeft zijn intrede gedaan. Uiteraard met een betere kwaliteit en er komt minder klasse II vanaf.

De hoogstam werd vroeger op een sterke onderstam veredeld, zodat hij hard groeide en laat in produktie kwam. Het duurde zeker 10 jaar voor men de eerste vruchten kon oogsten.

Maar nu staan er her en der in het landschap dan nog van die oude bomen, die vaak meer dan 100 jaar oud zijn en in zeer verwaarloosde toestand verkeren en dan is het erg moeilijk om ze weer toonbaar en energiek te maken. Omdat deze bomen al jaren geen onderhoud hebben gehad is de vitaliteit er erg op achteruit gegaan. In de 'broek' van de boom groeit op de dikke takken vaak mos en staat er heel veel zgn. 'waterlot', wild hout. Er komt zodoende weinig licht en zon op de zgn. 'gesteltakken' met het gevolg, dat zo'n boom op de grote- en kleine takken slecht opdroogt en dat kankersporen welig gaan tieren. Met de jaren ziet men dan vaak dat dikke takken spontaan afbreken.

Wat is er nog aan te doen om zulke oude bomen weer vitaal te maken?

Om te beginnen moet men eerst het wilde hout, de waterloten binnen uit de boom wegsnoeien (zagen), opdat de boom wat meer licht, zonlicht op de bast krijgt. Veelal moeten er meerdere takken uitgezaagd worden, die over elkaar heengegroeid zijn of zodanig door kanker aangetast zijn, dat er niet veel meer van te maken is.

Met het snoeien van oude bomen moet men zeer voorzichtig te werk gaan. De bomen zijn veelal vele meters hoog en van de grond is slecht te zien of een bepaalde tak wel vitaal genoeg is om de steun van een ladder te dragen. Recht naar boven geschoten hout, de waterloten moeten we helemaal verwijderen.

Het is verstandig om een renovatieplan over enige jaren uit te smeren. Vóór de snoei zit de appel vol met waterloten en verkankerd hout. Haal het eerste jaar 25% weg, vervolgens het volgende jaar weer 25% enz. Gaan we in één jaar al de waterloten wegnemen, dan gaat de boom dit compenseren. De kruin van de boom is gelijk aan het wortelgestel onder de grond en de boom gaat nieuw (water)hout vormen, welke geen enkele vrucht draagt. Tenstotte gunnen wij de boom én onszelf ook vrucht, nietwaar?

Om tenslotte de boom een extra duwtje in de rug te geven kan een goede stikstofbemesting wonderen verrichten. Een oud gezegde wil ik niet vergeten te noemen: "Snoei geeft Groei!"

Een verwaarloosde appel-hoogstam is vol meer de

breedte ingegroeid met bijzonder veel bladhoudende waterloten. Ga in de kern ruimte scheppen opdat het zonlicht door de boom heen kan dringen. Het kost natuurlijk een paar jaar, maar je hebt zeker waardering van het werk.

Een peer is de hoogte ingegaan, vele meters hoger dan de appel en het is verstandig de doorgeschoten kop te halveren. Doe een dergelijke klus niet alleen, met touwen zijn zware takken bij het zagen te zekeren en het voorkomt ingescheurde wonden, maar nog belangrijker... samen veilig werken!

U bent natuurlijk welkom om bij ons fruitbedrijf aan de Prinsenmaatweg een kijkje te nemen en een snoeiadvies in te winnen. Voor zicht op één der mooiste hoogstamboomgaarden moet U even in de richting Zutphen met de fiets of auto. Tegenover "Den Elter" met de benzinepomp van Brandoil ziet U een uitstekend onderhouden hoogstamboomgaard, de takken als een soort paraplu breeduit naar beneden hangend en ieder jaar de waterloten gesnoeid. Vol met eerlijk fruit en geniet straks van je eigen hoogstam-appeltje of peertje en is het kistje fruit leeg, dan is de weg naar het verse fruit bekend, nietwaar? Veel succes...

Jan Horstink

KLEUR IN DE ZWERFSTEEN . . .

De Historische Vereniging Steenderen timmert aan de weg en laat U ditmaal meegenieten van de veelal vergeten historie van vlijtige handen. Vroeger moesten meisjes op de lagere school leren omgaan met draad en naald, zo ook de breipen. Er waren zelfs naaicursussen in de dorpen, trouwens nog...

'Knollen' in sok of kous werden nog gestopt en om leerlingen te motiveren maakten de meisjes op de lagere school of naaischool een letterdoek. Een historische letterdoek mag gerust in kleur gezien worden, vandaar deze kleurige pagina's in onze Zwerfsteen.

Wij willen in de toekomst vaker een kleurige pagina opnemen en hier dan een begin.

VOLGENDE EDITIE VAN DE ZWERFSTEEN

Architekt Wim Boerman aan het woord . . .

Het redden van een vervallen monument is vaak een dubbeltje op zijn kant. Je hebt met allerlei invalshoeken te maken: allereerst de wensen van de opdrachtgever. De waardevolle onderdelen van het monument die er nog zijn, maar ook die we helaas missen en moeten vervangen. Overheden, subsidieverstrekkende instanties, welstand etc.